



JOAN RÍOS

LLUM *d'AIGUA*

STONBERG
EDITORIAL

LLUM D'AIGUA

Joan Ríos i Rallé

STONBERG
EDITORIAL

Primera edició: gener 2026

© Joan Ríos i Rallé

© de les característiques d'aquesta edició: Stonberg Editorial
Gran Via de les Corts Catalanes 636 – 08007 Barcelona (Catalunya)

Tel. 933 175 412

stonberg@stonbergeditorial.com

www.stonbergeditorial.com

© de la imatge de la coberta: Museu Hidroelèctric de Capdella

ISBN: 979-13-990994-8-5

DIPÒSIT LEGAL: B 1554-2026

Cap part d'aquesta publicació,
inclòs el disseny de la coberta, pot ser reproduïda,
emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà,
ja sigui elèctric, químic, mecànic, òptic,
de gravació o de fotocòpia
sense permís previ de la marca editorial.

*Als meus pares,
el Joan i la Ramona,
per encomanar-me
de ben petit
el meu amor per la Vall Fosca.*

AIGUA PER FER LLUM

Veure créixer un llibre és una de les coses més satisfactòries i meravelloses que hi pot haver. Que aquella història —al principi, només apuntada, encara sense saber on anirà a parar— vagi avançant, agafi forma i arribi a llocs inesperats, que es vagi polint i modelant, que la trama avanci i faci revelacions mentre descobrim l'essència natural dels personatges i de les relacions i fets que s'estableixen a la trama. En aquests darrers anys he tingut la sort d'acompanyar Joan Ríos —que feia molt de temps que tenia una història per ser explicada— i de veure créixer Llum d'aigua, un llibre que ha sabut trobar, a poc a poc, però de manera molt conscient, un camí amb veu pròpia i un paisatge on tot queda perfectament enclavat. Com tot procés de construcció literària ha estat un viatge llarg, però sorprenentment estimulant. I ho ha estat perquè l'autor tenia entre mans un projecte sòlid, ben pensat, estructurat i paït, que només necessitava el consell d'un lector extern que anés vivint en directe, capítol a capítol, tot allò que passava a la Vall Fosca. En un procés de lectura per fascicles, com s'estil·lava temps enllà, he anat llegint el llibre en tongades de cinc o deu capítols, en un acompanyament d'anada i tornada, de trobades i comentaris, sempre a favor del text, de la història i de l'autor. Em vaig quedar enganxat de seguida. De primer volia entendre aquell silenci de l'aigua reposada al llac Colomina, que és l'avant-sala d'un fet atroç i enigmàtic, l'ham perfecte per voler seguir llegint, testimoni de la bona mà innata de l'autor: amb procediments propis del thriller, amb gran intel·ligència en la dosificació d'informació i

de la presentació d'un món literari, amb molt bona mà a l'hora de travar les històries, els temps i els arguments, amb bones presentacions de personatges i amb un context paisatgístic de la zona, tant l'humà com el natural i el de referents, molt ben integrat. I després ja no podia escapar del Manolo, de la Ramona, de l'experiència innocent de lo Padrí, de l'Anne, de pedres i escopetes, del Fischer i en Zimmermann, d'enginyers i caps d'obra, d'amor, lluita, conquesta i mort. De la vida a Capdella i al país que vam ser.

Però tot això no seria possible si no hi hagués hagut una connexió que es remunta a la infantesa: Joan Ríos coneix la Vall Fosca des que era menut, quan els pares van descobrir-li un lloc on aprendre a gaudir de la natura i l'aire pur. I allí, entre aigua, torrents, estanys, corriols i arbres, com un temple laic, s'erigia la imponent Central de Capdella, el lloc que de l'aigua en fa llum i on s'iniciaria el recorregut d'aquesta novel·la, la primera central hidroelèctrica del país ubicada al municipi de la Torre de Capdella i impulsada pel periodista i polític sortenc Emili Riu a les acaballes del segle XIX, quan va pensar en una via d'aprofitament de la gran reserva d'aigua de la vall, de més de 50 milions de metres cúbics.

Dit i fet. Va ser una obra faraònica i tècnicament majestuosa: les aigües del sistema de l'Estany Gento es feien córrer a través d'un canal de 5 quilòmetres i baixaven amb un desnivell de 836 metres. L'aigua provenia de 28 estanys de la capçalera de la Vall del Flamisell, a més de 2.000 metres d'altitud, i corria mitjançant un sistema de túnels i galeries que converteix la conca en un gran embassament natural. Aquelles accions van fer que la modernitat arribés de sobte, gairebé sense temps d'adaptar-s'hi: calia construir noves infraestructures, enlairar un funicular, disposar de llits i cambres per a nouvinguts, projectar noves llars i nous recursos per als treballadors, i fer carreteres a pic i pala. Les cròniques di-

uen que el trajecte de 30 quilòmetres de la carretera es va fer en només 90 dies (!) i que tota l'obra va ser enllestida en dos anys (!!!). Calia fer-ho, calia construir, calí tenir-ho tot a punt per al gran canvi, per aquell nou motor econòmic i social que naixia des de la Vall Fosca. El més destacable, però, no només va ser allò que en quedà, sinó el munt de gent que aniria passant: més de 3.000 homes provinents en majoria de la immigració de l'estat, però també amb càrrecs tècnics estrangers.

Un escenari que va quedar impregnat a la retina de l'infant Joan Ríos i que no l'ha deixat mai. Primer, en la imaginació infantil de visualitzar que els llacs estaven interconnectats entre si per canonades que feien via sota terra, entre túnels, aventures i explosions; per últim, en la dèria adulta de voler donar vida a aquells somnis que es tenien de menut. Un espai i un temps que ha anat ressonant al seu cap al llarg dels anys, en forma de record i estímulo, però també en les lectures de molts llibres sobre la història de la central hidroelèctrica de Capdella. Llibres que també l'han portat fins a aquesta història, que li han proposat camins, dades, secrets d'enginyeria precisa i vides viscudes i que li han marcat el punt on la llum havia d'enfocar per escriure una novel·la: una història que arribés a la gent, que n'expliqués què hi havia passat, que donés la mesura d'un espai ja convertit en mite, amb personatges de ficció, però totalment creïbles, tan possibles d'existir que, de vegades, creus que no són inventats. I així va començar la gestació d'aquest llibre que teniu entre les mans, ara fa cinc anys: llegint, estudiant, preguntant, esbrinant. Amb trames que anaven creixent en paral·lel, basades en fets reals i en personatges que van existir, degudament tamisats pel filtre de la ficció. I així, estirant el fil fins a trobar la llum que provenia de l'aigua, com feren els pioners, quan ningú ho feia perquè semblava impossible.

Aquest llibre que teniu entre les mans recull aquell moment històric, uns fets i un paisatge únics. Les dures condicions de treball de qui hi va deixar la pell, una història d'amor de les d'abans —que encara ressona, com si fos d'ara—, un dolent d'època i amb història, el xoc entre mons de difícil encaix —i que el temps acabaria fent encaixar—, amb un text que és positivament cinematogràfic, amb diàlegs que ens apropen a aquella època, amb una llengua que sona natural i versemblant. Un llibre que ens mostra el camí de l'aigua per fer la llum, com també la voluntat de ser i deixar petjada. Endinseu-vos-hi, que el viatge val la pena.

Esteve Plantada,
desembre 2025

A més de dos mil metres d'alçada, la nit, gelada i plena d'estels és tranquil·la, abrigada pel silenci de l'aigua reposada al llac Colomina, un silenci copsat només de tant en tant entremig dels ronc dels homes que dormen en els barracons de pedra. A la casa no hi ha cap moviment, coneix bé l'indret, tothom el coneix, no despertaria cap sospita si fos vist rondant en aquelles hores. Però tant li fa, va capficat.

Sap que no hi ha ningú més, a la casa l'únic habitant sempre hi ha viscut sol, mai no ha volgut disposar de vigilància personal malgrat les moltes amenaces que s'ha ben guanyat. Però al dèspota de l'obra li ha arribat l'hora.

Amb l'agilitat de l'home que sap moure's bé obre la porta del darrere, la més llunyana del dormitori principal. Allà no podrà ser descobert per ningú, ni tan sols per algun dels homes a qui els agafa la pixera nocturna de tant en tant.

Sense rumiar-s'ho puja els graons de les escales de fusta de dos en dos, descalç i amb les botes lligades pels cordills al damunt del coll i una manta ben plegada agafada amb una mà. Cal que tot vagi molt de pressa, el cabró té un revòlver al damunt de la tauleta, al costat del llit. Fent gambades amples entra a l'habitació. La lluna plena filtrada des de l'altra banda de la finestra li dona la llum que necessita, fins i tot això ha previngut. Un cop dins s'aboca en un instant al damunt d'aquell cos que deu somniar ves a saber què, prement-li la manta al damunt de la boca amb totes les forces i

sense aturar-se. La víctima només té temps d'obrir els ulls i mirar-se'l amb terror; els seus gemecs i els grinyols del matalàs són l'únic soroll detectable, uns quants segons més de lluita fins a aconseguir ofegar-lo del tot.

Volia matar-te com el que ets, un porc, però jo treballo fi, no pensis que et deixaré descansar!, li resa a l'orella.

Quan està segur del tot que aquell cos ja no respira es posa les botes i embolicant-lo amb la mateixa manta se'l carrega a l'espatlla i baixa graó per graó les escales que escruixen a cada passa, fins a arribar on l'espera el Negre, el matxo. Descarrega el cadàver al damunt de l'animal per lligar-lo ben fort, i amb la corda que penja del cap de la bèstia a la mà inicia el pas. Una llarga caminada l'espera.

No pot distreure's, ni per les gotes de suor que li regalimen front avall ni per l'escalfor sobtada apareguda per tot el cos, cal guaitar cada passa, no vol que el glaç de les pedres rellescues el sorprenquin. I no pot aturar-se, la lluna no és infinita, i gambant a passa lleugera comença el seu destí. La claror nocturna el guia pel camí pedregós de baixada a pas decidit però prudent, coneix ben bé on hi ha cada roc, cada plana, cada tros d'herba, fins que al cap d'un moment arriba a l'encreuament amb l'estany Tort.

Allà frena el pas, un mínim soroll pot despertar algú dels centenars d'homes que ronquen dins la llarga filera de barracons de pedra. Tot seguit, fora de perill, avança a la baixada, a trossos més pendent a trossos més reposada, però a pas lleuger, fins a aturar-se a la parada del Jou. El silenci glaçat trenca l'espai d'herba blanquinosa quan és finida la darrera baixada fins a arribar a l'estany Gento. Tot ha anat com havia previst, de moment. Molts més barracons empedrats, com si fossin eixams ben ordenats un al costat de l'altre, on el zumzeig de ronc acumulats trenquen un silenci exterior sospitós. Però esquivant-lo a la distància, a la part baixa del llac, encercla el

campament a poc a poc amb el dissimul de cada passa fins a arribar a la boca del primer túnel. Quan hi entra la foscor de les entranyes de la roca l'engoleix i amb els perills més notoris superats ara tan sols li queda els poc més de cinc quilòmetres de la via del trenet, que descansa a la seva cotxera esperant per iniciar la llarga jornada. A pas lleuger segueix el trajecte fins que arriba a la font de la cruïlla amb l'inici del camí del Pigolo i s'atura per fer un glop d'aigua fresca i contemplar tanta vall glaçada als seus peus mentre el Negre mastega l'herba blanca i el silenci tan proper li obre els braços.

Amb gambades d'isard traspassa els quatre túnels de camí aplanat i arriba a la cambra d'aigües, un oasi envoltat d'un petit bosc d'avets on guaita petites llums enceses que trenquen la nit de la nova central hidroelèctrica. Sap que l'únic vigilant encara dorm a la caseta, uns quants metres més amunt, però cal espavilar-se i s'atura davant la porta de la cambra recol·lectora de les aigües, coneix on són les claus amagades. Entra en aquell espai tancat, fred i humit, on l'únic que s'hi escolta és el soroll d'aigua corrent cap a la piscina artificial que llença tot el que recull, canal avall. Obre la comporta de ferro pesant i amb la lleugeresa de la guineu que coneix el territori carrega aquell cos mort amagat dins la manta i en quatre passes arriba fins a la sala d'aigua, on el llença.

La força de l'aigua se l'emporta tub avall. Més de sis-cents metres de desnivell fins a arribar a la central en un instant. Destrossat, esmicolat.

A la Central hidroelèctrica de Capdella, la primera de l'estat, les turbines no aturen el seu gir. La força de l'aigua de la Vall Fosca porta la llum cap a les grans ciutats de Catalunya. Només fa tres anys que tot ha començat. Ha estat una obra faraònica, un treball de titans.

Cap al migdia d'aquest dilluns de finals de gener amb la temperatura de l'aire sota zero, el sol d'hivern saluda als nouvinguts. Fa dies que a la Pobla de Segur tot aquest rebombori d'homes arribats de terres llunyanes ha posat el poble cap per avall. La gran esplanada a l'entrada és plena de futurs treballadors que es mouen amunt i avall, en petits grups, aparellats o sols, com un jove acabat d'arribar després de molts dies de viatge en un autocar atrotinat farcit d'homenots a la recerca d'un futur millor en terres desconegudes. Van cap a l'*obra de los lagos*.

Vestit amb roba que li va arreglar la seva mare abans d'anar-se'n, pantalons negres de vellut, camisa blanca de cotó, armilla, també de vellut, i una jaqueta, tot heretat del germà gran, camina lentament amb les espardenyes estrenades fa pocs dies, regal del pare, amb una petita maleta de fusta a la mà. Mira arreu, palplantat com si hagués caigut en mig d'aquell terrabastall de cop, i es pregunta què coi hi fa en un lloc com aquest. Mai a la vida havia vist una quantitat tan gran d'homes junts, ni a la mina de la seva estimada Múrcia on el pare treballava des que era un infant, com ell, que ja hi havia posat els peus des de massa petit per aprendre l'ofici.

—Vamos niño, a ver que nos dicen —li crida un company de viatge.

Sense badar boca, mig tremolós, s'apropa al grup que s'ha arreglat en una punta del descampat i al costat d'un d'ells comença

a caminar, capcot, fins que arriba a una de les in comptables fileres improvisades.

La seva, de filera, és curta, però en té d'altres ben a prop a dues bandes. L'espera per fer el registre li dona temps per escoltar alguna conversa d'aquells desconeguts. La bona oïda li permet entendre prou bé el que diuen, però de cop i volta para l'orella en dos homes que parlen.

—Això és una merda, no sé si trobarem feina, nen.

—Sí home sí, no pateixis, m'han dit que n'hi ha per a tothom.

Ell no entén res de res. A la fila de l'altra banda tres individus criden exageradament tot movent els braços i les mans sense parar: *Mamma mia, quanto freddo fa in questo paese*. D'aquests no n'ha pescat ni un mot.

Al principi de la filera uns homes asseguts al voltant d'una llargua taula de fusta escriuen en uns papers. Mentre espera el seu torn s'entreté tot fitant com els seus precedents, una vegada acabat el registre, se'n van en grup cap a una de les moltes tartanes que els esperen amb el matxo.

—¿Nombre? —li pregunta un desconegut sense mirar-lo.

—Manolo. Ma-no-lo.

—¿Manolo qué?

—Manolo —respon.

—Mira, niño, y digo yo ¿tendrás apellido, no?

—Disculpe...Manolo Pérez.

—¿Experiencia en obras? ¿Albañilería? ¿Carpintería? ¿Herrería? ¿Minería?

—Minería —respon ràpidament—he trabajado en la mina de mi pueblo, cerca de Cartagena, desde los diez años. Y hace ya dos que empecé con los barrenos.

—¿Tienes experiencia en barrenos? ¿Tan joven?

—Sí señor, sé perforarlos.

L'individu se'l mira, seriós. Tot seguit es dirigeix cap al qui té al costat, amb cara interrogant.

—Es joven...pero parece fuerte...mira los brazos —afirma l'altre.

—Enséñame tus manos—. El Manolo li mostra les mans, grosses, fosques, de pell dura i treballada.

—Ahora sepárate un poco... vete pa trás! —fent-li mostres amb la mà perquè es mogui enrere.

Uns nervis inesperats li omplen de suor la cara i es posiciona com si fos militar, recte com un pal, que només li falta la salutació oficial amb la mirada perduda. L'altre torna a parlar amb el seu company en veu baixa.

—Muy bien, chico. Destinado a explosivos pero a prueba. Dos semanas. Si no sirves te vas. Tres pesetas por día, paga semanal.

L'home li dona un tarjetó després de signar-lo i posar-hi el segell de l'empresa.

—Tu identificación. Tendrás que mostrarla siempre que te la reclamen. Y no vale perderla. Vete junto a aquel grupo. Ahí, al fondo! Donde los carros.

Al fons, en una punta d'aquella immensa esplanada, el polsim que escup a banda el munt de carros tirats per matxos i mules no permeten al Manolo distingir quin és el que li ha tocat. Després de fer unes quantes passes, atabalat pel perill de no ser aixafat per una de les tartanes que surten cap al seu destí, amb la pols de la terra que li embruta els ulls, el renill dels cavalls pels cops de fuet constants i els crits dels qui els manen, finalment troba el que serà el seu nou transport.

La tartana no és massa gran, suficient per encabir-hi dotze homes amb els equipatges. Tots amb la mateixa mirada, el mateix silenci.

Ell és el més jove, sens dubte, potser per això qui sembla ser el cap d'esquadró se li apropa.

—Chico... ¿cómo te llamas?

—Manolo... Manolo Pérez, señor.

—Yo soy Paco —li dona la mà.

—Buenos dias señor —li torna la salutació, capcot.

—¿De dónde eres, Manolo?

—De Cartagena, Murcia, señor.

—¿Murciano?... ole tu, paisano!... ¿de la misma Cartagena o de un pueblo de la región?

—De La Unión, señor.

—La Unión... pueblo minero... Yo soy de las Pedreras, el Llano de Beal. ¿Lo conoces?

—Pues no, señor... lo siento.

—Nada, tranquilo, no pasa nada, y no me llames más señor. Somos paisanos. El Llano de Beal está muy cerca de tu pueblo... bueno, es de Cartagena.

El Manolo aixeca el cap per primera vegada deixant anar un lleu somriure, més relaxat.

Amb la bellugadissa de la tartana, els crits del matxo i els renecs de l'home que la dirigeix el viatge va passant de llarg. La pols de les obres de la carretera s'escorren com qui res pel minúscul espai. Tápate la boca, li diu el Paco donant-li un mocador, el polvo es muy malo para los pulmones, tú ya debes saberlo.

A mesura que avancen, el Manolo, assegut a la part del darrere, davant per davant amb el Paco, guaita el curs del camí que deixen les rodes del carro i encantat amb aquell soroll constant mira el paisatge de la natura freda remenada pels pics i pales del feix d'homes que avancen la nova via. Mentrestant, el nou conegut no para de xerrar: La carretera lleva ya casi dos meses en construcción -diu-

pero hay que terminar los treinta kilómetros. ¡Toda una obra de ingeniería y con muy poco tiempo de duración, dicen que en un mes ya estará del todo hecha! Una locura. Mirad, todos estos hombres llevan ya unos meses aquí. Somos miles, llegados de todas partes. Muchos son andaluces o murcianos, como nosotros. Y también hay extranjeros, italianos, franceses y portugueses. Y dicen que cuando la carretera llegue a su destino, donde estará la nueva central hidroeléctrica, ¡aún tendrán que llegar muchos más hombres! Entonces también vendrán los que mandan por completo, desde un país lejano donde hablan una lengua desconocida para nosotros. Sabes que aquí hablan otro idioma?

—Sooooooooo! —de cop la tartana s'atura.

—Estamos a la altura de un pueblo llamado Senterada. Aquí está el primer puente, recién terminado. Tenemos que dar paso a los carros que transportan material. Hay que bajar y esperar para continuar el camino.

Mentre esperen, el Manolo no dona l'abast per fitar arreu on veu moviment. Tants i tants homes junts sembla un formiguer. Entre la pols, els sorolls de moviments de terra i pedres i el fred que se li escola per tots els racons del cos, el Paco li explica que a aquells grups de quatre homes, que n'hi ha un fotimer, els anomenen “manilladas”.

—Hay un picador, un palista y dos corbilleros. Son muchisimas manilladas, ya lo ves. Una manillada trabaja un metro, y al mismo tiempo, otras también avanzan el suyo al otro lado del río. Y otra, en otro sitio, y otra muy cercana a ésta. Al terminar su objetivo el capataz de la obra les ordena el lugar exacto donde deben empezar de nuevo. Son centenares de manilladas trabajando al mismo momento. Así va avanzando la carretera, pico y pala, mano a mano, sólo con la fuerza humana.

Dels ulls del Manolo en surt un esglai, mai ha treballat a *sol y sombra*, com diu el Paco. I molt menys amb aquell fred gelat que li refrega tots els ossos del cos, li falten butxaques per amagar les mans.

—Te acostumbrarás al frío —li diu somrient el Paco—. Dicen que cuando vayamos a los lagos echaremos de menos estas temperaturas. Dicen que aquello es un mundo donde solo hay hielo, temperaturas bajo cero, un desierto sin árboles, de llanuras de pasto, lleno de agua.

El Manolo se'l mira sense saber què respondre i abaixant la mirada li pregunta si ell sap quan hi aniran, als llacs.

—Primero tenemos que terminar la carretera. Después, lo que quede de invierno, estaremos cerca de la nueva central. Queda mucho trabajo pa hacer.

Això requereix temps, per molt ràpid que tots els milers d'hommes treballin cada dia. A més, en aquelles alçades l'hivern cru no permet treballar-hi.

—Todos a su sitio, nos vamos —cria l'home del carro.

Ja fa uns deu minuts que han reiniciat el viatge i el jove Manolo decideix obrir-se al Paco explicant-se com ha arribat fins allà, tot sol, el llarg viatge. Que les mines del seu poble s'estan assecant i no hi ha treball per a tothom, com temps passats. A la seva família hi entra el sou del pare i dels tres germans, de la mina, però que al final ell es va quedar sense feina. És el tercer de sis fills, tres nois i tres noies. I detalla com un amic d'un dels germans els havia dit a la família la possibilitat de treballar aquí als llacs, que molts homes de la regió hi han vingut i que d'altres aviat hi arribaran. El seu pare va manar-li que havia d'anar-se'n d'allà i provar sort a la *tierra de los lagos*. Todos estamos aquí por lo mismo, miseria en casa y trabajo pa fuera —afirma el Paco mentre parla d'esquena.

—Fíjate Manolo, fijaos todos, estamos entrando en la *Vall Fosca*... —somriu, mirant la resta—quiere decir valle oscuro. Mirad que montañas, parecen altas, ¿no?...pues cuando veais las del final del valle vais a cagaros los pantalones. Y aún más en los lagos, dicen que es otro mundo.

El carro avança lentament. El silenci dels nouvinguts, mirant bocabadats els camps de verd gelat que abriga les cases de pedra que treuen fum, s'ofega amb els cops de pics i pales i alguna explosió, cada vegada més forta.

—La piedra que se rompe... explosivos, señal que ya estamos llegando. Un pueblo llamado la Plana de no sé qué... me cuesta recordar el nombre entero, ahí pararemos. Luego a caminar.

El Manolo guaita de lluny un vell pagès que tragina amb una vaca pels voltants d'una casa. L'home s'atura, com si s'adonés de la seva mirada. És vell. Amb un bastó a la mà i el cigarro mig cremat a la boca fita de lluny la tartana, quiet, sense dir res. Eixut, sense somriure, gira cua per entrar la bèstia.

La tartana ha arribat al seu destí. Quan baixa del carro les comes garratibades li frenen el pas. El poble queda a mà dreta, dalt d'un turó, envoltat de camps esgrogueïts sense fi.

—Cuentan que en primavera estos valles son verdes. Que centenaes de vacas y caballos no dan de sí para comerse tanta hierba fresca. ¿Os lo imagináis?

Allà, al costat, piles de ferralla, eines i maquinària esperen el seu nou destí. I comencen a caminar a pas decidit per un corriol paral·lel al riu. A mà esquerra el soroll dels malls al ferro s'apropa al pas del grup. Una colla d'homes treballa en l'acabament d'un nou pont, per on passarà la carretera a l'altra banda del riu Flamisell. Ells però segueixen amunt.

—Tranquilos, una hora y llegamos donde hay cuatro casas llamadas Molinos. ¡Ya me diréis, aquí, molinos! El Paco somriu i els altres li segueixen la broma.

El camí s'estreny com la vall, que cada vegada es fa menys clara. Les muntanyes del voltant creixen al seu pas i al capdavall al llunyà un gran massís blanc s'imposa com a pare protector de tota aquella terra. Caminen a bon ritme, cosa d'agrair, una manera de fer passar el fred. Aviat el soroll dels pics i pales substitueixen la remor de l'aigua corrent riu avall. De retruc, un ocell amagat sota una arbrada sembla donar-los la benvinguda tímidament.

Quan finalment arriben a Molinos un capatàs de l'obra els crida només guaitar-los.

—Paco, ¡tráelos pa cá!

Comença a fosquejar i l'aire vespral, cada vegada més fred, li fa estralls a la pell, al Manolo. La pausa tranquil·la de la caminada es trenca només arribar, és un lloc molt diferent. Cavalls empenyent màquines pesants, planadores arrossegant-se pel trajecte quasi acabat de la carretera. Noves *manilladas* d'homes picant el terra i recollint runa amb les pales. Grups de ferrers penjats amb les cames enlaire, lligats amb cordes tan gruixudes com les seves cames fan sonar les bigues que sostenen un nou pont al damunt del riu. Capatassos movent-se amunt i avall al damunt dels cavalls. I a la banda esquerra, a la vista, una renglera perpètua de petits barracons fets de pedra i teulada de fusta.

En entrar en un d'ells, l'oficina del campament, el grup del Manolo torna a fer filera per registrar-se de nou. Tres fusters, cinc paletes, dos ferrers. De miners només en són ells dos. El Paco els diu que allà hi passaran la primera nit. Hay camas pa to el mundo.

Les lliteres, de tres pisos, amuntegades, xuclen el petit espai deixant un passadís tan estret que per moure's cal fer-ho de costat. Una

manta al damunt de cada llit. I res més. Una única finestra a l'altra banda de la porta de fusta. Així i tot, l'indret sembla ben aprofitat, hi ha espai per als dotze i per a sis places més.

—Dejad vuestras cosas. La compañía nos dará de comer, poca cosa...pero algo es algo. Vamos a cenar y después a dormir, al amanecer nos pondremos manos a la obra.

El Manolo continua sense badar boca. Els ulls li pregunten on està mentre el cap li respon que en un altre món.

—Aguanta esta noche, chico, mañana iremos a otro lugar. Es casa buena, en un pueblo cercano. Dormiremos en un pajar, pero más calientes y cómodos que en estas malditas camas. Y la comida... vas a ver tu!

